

Hiljaisesta suoekosysteemistä elinvoimaa matkailuun

Joonas Katajisto

Lapin yliopisto, Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI)

Soita löytyy joka puolelta Suomea. Melkein kolmasosa maamme pinta-alasta on suota (Tolonen, 1980, s. 12). Nämä vetiset alueet ovat kuitenkin jääneet mysteereiksi monelle meistä. Soita pidetään takapajuloina, minne kukaan ei koe tarpeelliseksi mennä. Tilanne on kuitenkin muuttumassa. Viime vuosina on käynnistetty hankkeita, joissa tutkitaan luonnon terveyttä parantavia voimia (ks. Hitaan ajattelun matkustavat laboratoriot; Tyrväinen, 2015). Luonnon erilaisilla ekosysteemeillä on terveyttä edistäviä voimia monessa – esimerkiksi hiljaisuuden erilaisten ominaisuuksien – muodossa.

Luonnon tuottaessa hyötyä ihmiselle millä tavalla tahansa puhutaan ekosysteemipalvelusta (Kolström, 2010, s. 20). Kolströmin (2010) mallin mukaan ekosysteemipalvelun hyödyn tuottamisessa on neljä vaihetta: luonnon aikaansaamat (1) välipalvelu ja (2) varsinainen palvelu, joista ihminen saa (3) epäsuoraa hyötyä ja (4) suoraa hyötyä. Maisemat suolla ovat esimerkki ihmisen saamasta hyödystä: luonnollinen kehitys ja muutokset ekosysteemeissä ovat tuottaneet kukoistavan ympäristön, jota ihminen voi ihailla. Suo tarjoaa jo itsessään hiljaisuuden ulottuvuuden, sillä siellä ei yleensä ole juurikaan ihmisen luomaa infrastruktuuria tai toimintaa. Suot muodostavat luontomatkailukentässä oman kohteensa, jonka potentiaalia ei ole vielä hyödynnetty tai edes löydetty. Suoalueita on markkinoitava tavalla, joka antaa ihmisille mahdollisuuden löytää tiensä sinne.

Puheenvuoroni pohjautuu pro gradu -tutkimukseeni, jossa pyrin selvittämään suon tuoteistamiseen matkailualalla liittyviä perusteita. Suon tuoteistamista matkailualalla on tutkittu aiemmin erilaisin hankkein (kuten *Elantoa suosta* 1996-2000, ks. Salo, 2012; Kuel, 2014), mutta suoympäristön tarjoamiin hiljaisuuden palveluihin ei ole kiinnitetty huomiota. Keskityin tutkimuksessani selvittämään, mikä on suoekosysteemipalvelu hiljaisuuden kontekstissa. Tutkiesani suoekosysteemin tuottamia hyötyjä käytin edellä mainittua Kolströmin (2010) nelivaiheista mallia, johon lisäsin viidenneksi vaiheeksi hyödyn siirtämisen matkailukenttään.

Tutkimukseni aineistoina käytin omia kokemuksiani suolla liikkumisesta (autoetnografinen havainnointi) sekä neljää eräkirjallisuuden teosta, joissa oli kytköksiä suoluontoon. Tein suohavaintoni syksyllä ja talvella, mikä toi hiljaisuuden ulottuvuutta esille monipuolisesti. Erä-

kirjallisuuden avulla pääsin syvemmälle suomalaiseen eräkulttuuriin. Tutkimukseni pohjalta voidaan todeta, että suolla liikkumisella on potentiaalia luontomatkailun saralla, mutta ennen kaikkea sillä on vaikutusta ihmisten hyvinvointiin. Ihmiset etsivät nykyään niin ulkomailta kuin omilta lähialueiltaakin paikkoja, missä toiset eivät vielä ole käyneet. Uusien kohteiden halutaan myös sisältävän erilaisia ulottuvuuksia. Terveydelliset seikat tuovat yhden lisäulottuvuuden retkeilyyn ja matkailuun eri luontokohteissa.

Kaikki suolla tapahtuvat aktiviteetit voidaan liittää hiljaisuuteen. Nykyään käytetään aktiviteettien sijaan termiä ”passiviteetti”. Sillä tarkoitetaan aktiviteetteja, joissa ei tarvitse muuta kuin ”olla” ja nauttia ympäröivästä luonnosta – joutumatta esimerkiksi käyttämään erilaisia välineitä (Kärkkäinen, 2017). Eläinten katselu kauniissa suoympäristössä on hyvä esimerkki passiviteetista.

Mikä sitten on hiljaisuuden ekosysteemipalvelu suoluonnossa? Tutkimukseni osoitti, että suon tarjoama hiljaisuuden ympäristö luo tunnelman, jollaista on vaikea löytää muualta. Tutkimukseni johtopäätöksissä jaoin suon tarjoamat palvelut kolmeen ryhmään: ekologiset, kulttuuriset ja hiljaisuuden ekosysteemipalvelut. Suolla voi tehdä yllättävänkin paljon asioita. Suo tarjoaa mahdollisuuden hoitaa ihmisen luontosuhdetta. Suoluontoon voi syventyä esimerkiksi tarkkailemalla eläimiä ja lintuja tai kalastamalla suojärvillä. Olosuhteet suolla eri elementteineen luovat mielenkiintoisen ympäristön. Veselementti on hallitseva, ilma on raikasta ja helppo hengittää; myös aurinko pääsee ”vapaasti” lämmittämään kulkijaa aukealla suolla. Pitkospuut ovat erottamaton osa suoluontoa. Ne ovat muodostuneet niin ihmisten mielissä kuin luonnossakin osaksi maisemaa ja mahdollistavat suolla liikkumisen, joten niiden olemassaolo ei häiritse kulkijoita eikä vahingoita suon ekosysteemiä. Pitkospuutkin kuuluvat näin ekologisten palveluiden kategoriaan. Myös mielikuvat suosta johdattelevat ajatukset pitkospuiden äärelle.

Kulttuuristen ekosysteemipalveluiden avulla suomatkailulle voidaan luoda totuudenmukaista sekä tarinallista pohjaa, jonka avulla voidaan herättää ihmisten kiinnostusta suota kohtaan. Taianomaiset maisemat kuuluvat olennaisesti mielikuviin suosta ja suomatkailusta. Mielikuvia syntyy ihmisen kehon ja ympäröivän luonnon keskinäisessä vuorovaikutuksessa, ja tähän tuo omat piirteensä myös kulkijan oma kulttuurinen tausta (Ingold, 2017). Suon virkistyskäyttö tarkoittaa monesti juuri maisemien ihailua sekä informaation vastaanottamista reitin varrella, jos reitille on pystytetty infotauluja. Muut rakennelmat, kuten laavut, erämökkit ja lintutornit, tuovat oman lisänsä suokokemukseen. Laavulla voi nauttia esimerkiksi kahvikuksasta ja samalla katsella auringon laskevan tuntureiden taa (Lapissa). Eräässä aiemmassa tutkimuksessa (Haanpää & Veijola, 2006) todettiin, että juuri kuksan ja laavun yhdistelmä maisemineen saattaa tuottaa monelle elämyksen. Uskomukset siitä, että suon silmä on vaatinut monia uhreja, saattaa pelottaa potentiaalisia suolle lähtijöitä. Asia voidaan kuitenkin kääntää toisinpäin: suon salaperäisyys ja synkän matkailun (*dark tourism*) ulottuvuus voivat lisätä matkailijoiden kiinnostusta. Synkkä matkailu viittaa esimerkiksi paikkoihin, joissa on tapahtunut murha tai rikos (Wilson, 2008, s. 9). Suolle suuntautuva retkeily ja matkailu voivat saada osansa synkän matkailun kasvusta, kunhan ne osataan tuottaa mielenkiintoisella tavalla.

Hiljaisuuden ulottuvuus suoluonnossa rakentuu suon autiudesta, äänettömyydestä ja minikään liikkumattomuudesta. Luonnossa ja suolla on mahdollista irtautua arkielämän ”koneistosta”, jolloin on helpompi tuntee yhteys luontoon (Salonen, 2013). Sosiaalinen hiljaisuus rakentuu yksin tai yhdessä muiden kanssa, ollaanpa sitten hiljaa tai jutellaan mukana olevien kanssa. Vieraat ihmiset luovat melua, kun taas tuttujen äänet eivät häiritse. Tulistelu laavulla kuvaa hiljaisuutta syvimmillään: ympäröivä suomalaisema, äänettömyys ja auringonlasku, joiden lomassa nautitaan kuksakahvit ja katsotaan hiljaisuuteen. Suolta löytyy usein vettä jossain muodossa, millä on ihmisen mieltä rauhoittavia vaikutuksia. Vesi liitettynä hiljaisuuteen ja ärsykkeiden puuttumiseen luovat kokemuksen, joka usein kehittyy elämykseksi. Hiljaisuuden löytäminen suolta edellyttää mielenhallintaa, muiden asioiden syrjään laittamista ja antautumista juuri meneillään olevalle hetkelle. Hidas ja hiljainen eteneminen antavat kulkijalle mahdollisuuden nähdä ja kokea koskematonta luontoa, jota suolta voi löytyä, toisin kuin melkeinpä mistään muualta. Suolla voi myös kokea tunteen menneisyydessä elämisestä, sillä ihmisen kädenjäljen puuttuessa maasto on samassa tilassa kuin se on ollut satoja vuosia. Talvisaikaan arktinen ympäristö luo vieläkin etäisempiä mielikuvia suosta. Karut olosuhteet talvella tuovat esiin suon ankarinta puolta, mikä myös voi olla kiinnostavaa, esimerkiksi ulkomaalaisille. Lisäksi talvella pääsee liikkumaan keskemällä suota, paikoissa joihin ei kesällä pääse.

Kaikki edellä mainitsemani seikat puoltavat suon mahdollisuuksia toimia mielenkiintoisena ja puoleensavetävänä luontomatkailukohteena. Ihmisiä kiinnostavat kohteet, jotka ovat jääneet piiloon suurilta turistivirroilta. Matkailijoita voidaan houkuttaa suolle, kun luodaan suon ympärille houkutteleva konsepti, jossa yhdistyvät suon taianomaisuus, kulttuurihistoria, maisemat, terveydelliset hyödyt sekä ympäristön hyvinvoinnin huomioonottaminen. Toisaalta suolle ei haluta suuria määriä matkailijoita, koska tällöin herkkä suoekosysteemi kärsii ja suon tuottamat hyödyt menetetään. Ihminen näkee luonnossa vain itselleen kauniita asioita, ja niitä hän tavoittelee löytävänsä. Omaan luontosuhteeseen syventymisen kautta ihminen voi löytää rauhallisen ja aution paikan mielestään sekä elää tämän paikan todeksi suoluonnossa, joka tarjoaa pysähtyneisyyden ja hiljaisuuden tilan. Myös elämyksille annetaan tällä tavoin mahdollisuus syntyä, kun tila ja puitteet ovat normaalista ja arkipäiväisestä ympäristöstä poikkeavat.

Maassamme on erittäin paljon soita, joten on yllättävää, ettei niitä ole hyödynnetty esimerkiksi matkailussa – tai millään muullakaan sektorilla – voimakkaammin. Kenties soiden ympärille kehitty tulevaisuudessa paljonkin erilaista toimintaa. Matkailuala voisi olla edelläkävijä ja luoda kysyntää näille tuntemattomiksi jääneille ja vetisille alueille.

Tutkimukseni yhtenä tavoitteena oli luoda uusi käsite luontomatkailun kenttään. Käsitteen ”hiljaisuuden suoekosysteemipalvelu” kautta pyrin tuomaan suoluontoa näkyvämmiin esiin matkailun parissa. Tälle luontomatkailun osa-alueelle voi olettaa olevan kysyntää, varsinkin kun hyvinvointi osana matkailua on nykyisin merkittävä trendi. Hiljaisuutta on jo tuotteistettu, mutta saadaanko suoluonto ja toiminta siellä liitettävä osaksi hiljaisuuden ulottuvuuksia? Tämä kysymys odottaa vielä vastausta. Suon matkailupotentiaalia kannattaa joka tapauksessa tutkia jatkossakin, koska suo on merkittävä osa suomalaista luonnonmaisemaa ja kulttuurihistoriaa. Suo tarjoaa potentiaalisen ympäristön ja ison mahdollisuuden hiljaiselle luontomatkailulle.

Lähteet

- Haanpää, M. & Veijola, S. (toim.) (2006). *Hiljaisuuden tuotteistaminen Lapin matkailussa*. Monitie-
teinen proseminaarityö. Lapin yliopisto / LEO.
- Hitaan ajattelun matkustavat laboratoriot. TEKES-rahoitteinen hanke, 2016–2017. Lapin yliopisto.
- Ingold, T. (2017). Perception, interpretation and representation of environment. Luento osana
tohtorihjelmaa Northern cultures and natural resource politics, 23.3.2017, Rovaniemi, Lapin
yliopisto.
- Kolström, T. (2010). Mitä ekosysteemipalvelut ovat? Teoksessa J. Hiedanpää, L. Suvantola & A.
Naskali (toim.), *Hyödyllinen luonto, ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana* (s. 19–32). Tam-
pere: Vastapaino.
- Kuel, A. (2014). Reliving off the swamp: A Cajun tourism community. *Geographical Review*, 104,
506–522. <https://doi.org/10.1111/j.1931-0846.2014.12040.x>
- Kärkkäinen, S. (2017). Menestystarinoita – Case Visit Rovaniemi: Kuumaa kasvua Aasiasta. Visit
Finland -seminaari, 4.5.2017, Helsinki.
- Salo, H. (2012). ”Elantoa suosta”. Suohon perustuvien elinkeinojen kehittämissuunnitelma Etelä-
Pohjanmaalla 1996–2000. Mitä saavutettiin? Suoseura – Katsaukset. *Suo*, 63(1), 19–26.
- Salonen, T. (2013). Luontokosketuksista luontoa tuntemaan. Teoksessa J. Valkonen & T. Salonen
(toim.), *Reittejä luontosuhteeseen* (s. 37–62). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Tolonen, K. (1980). Suo-Suomen synty. Teoksessa P. Havas, U. Häyrinen, L. Aarnio & R. Ruuhijär-
vi (toim.), *Suomen Luonto 3: Suot* (s. 7–24). Helsinki: Kirjayhtymä.
- Tyrväinen, L. (2015). Metsän virkistyskäytön terveys- ja hyvinvointihyödyt. Teoksessa K. Salo
(toim.), *Metsä: Monikäyttö ja ekosysteemipalvelut* (s. 272–276). Helsinki: Luonnonvarakeskus.
- Wilson, J. Z. (2008). *Prison: Cultural memory and dark tourism*. Berlin: Peter Lang.